

TOSHKENT TIBBIYOT AKADEMIYASI URGANCH FILIALI
JANUBIY OROLBO'YI TIBBIYOT JURNALI
2-TOM, MAXSUS SON. 2026
14.00.00 - TIBBIYOT FANLARI ISSN: 3093-8740

UDK: 614.7

ZAMONAVIY TURMUSH TARZIDA GIGIYENIK RISKLARNI BAHOLASHNING
INTEGRALLASHGAN KO'RSATKICHLARI

Tursunov Quvonchbek Nasim o'g'li
Termiz Iqtisodiyot va Servis universiteti
Tibbiy profilaktik fanlar kefadrasasi o'qituvchisi
Email-uzbpesmobeli@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0005-4182-9717>

Odiljonov Ozodbek Odiljon o'g'li
Tibbiyot fakulteti Davolash ishi yo'nalishi talabasi
Email-odiljonnorkulov0@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0004-5765-8548>

Annotatsiya: Zamonaviy turmush arsi sharoitida aholi salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi gigiyenik xavf omillari soni va xilma-xilligi ortib bormoqda. Urbanizatsiya, ekologik muammolar, mehnat va maishiy sharoitlarning o'zgarishi, noto'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollikning kamayishi hamda psixoemotsional zo'riqishlar gigiyenik risklarning shakllanishida muhim omillar hisoblanadi. Mazkur maqolada zamonaviy turmush tarziga xos bo'lgan gigiyenik risklarni baholashda integrallashgan ko'rsatkichlardan foydalanishning ilmiy-amaliy ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda gigiyenik xavf omillari kompleks yondashuv asosida guruhlarga ajratilib, ularning aholi salomatligiga ta'siri baholandi. Integrallashgan ko'rsatkichlar yordamida gigiyenik risklarning umumiy darajasi aniqlanib, ularni past, o'rtacha va yuqori toifalarga ajratish imkoniyati ko'rsatib berildi. Olingan natijalar integrallashgan baholash usullarining gigiyenik holatni ob'ektiv tahlil qilish, profilaktik chora-tadbirlarni rejalashtirish hamda sog'lom turmush tarzini shakllantirishdagi muhim rolini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: zamonaviy turmush arsi, gigiyenik risklar, integrallashgan ko'rsatkichlar, aholi salomatligi, profilaktika, sog'lom turmush arsi, atrof-muhit omillari

Аннотация: В условиях современного образа жизни значительно возрастает влияние гигиенических факторов риска на состояние здоровья населения. Урбанизация, ухудшение экологической обстановки, изменение условий труда и быта, нерациональное питание, снижение физической активности и повышенные психоэмоциональные нагрузки способствуют формированию и накоплению гигиенических рисков. В статье рассмотрены

TOSHKENT TIBBIYOT AKADEMIYASI URGANCH FILIALI
JANUBIY OROLBO'YI TIBBIYOT JURNALI
2-TOM, MAXSUS SON. 2026
14.00.00 - TIBBIYOT FANLARI ISSN: 3093-8740

научно-практические аспекты использования интегрированных показателей при оценке гигиенических рисков в современных условиях. На основе комплексного подхода гигиенические факторы риска классифицированы и проанализировано их совокупное воздействие на здоровье населения. Применение интегрированных показателей позволило определить общий уровень гигиенического риска и дифференцировать его по степеням выраженности. Полученные результаты подтверждают целесообразность использования интегрированных методов оценки для объективного анализа гигиенического состояния, разработки профилактических мероприятий и формирования здорового образа жизни.

Ключевые слова: современный образ жизни, гигиенические риски, интегрированные показатели, здоровье населения, профилактика, здоровый образ жизни, факторы окружающей среды

Abstract: In the context of a modern lifestyle, the impact of hygienic risk factors on public health is increasing significantly. Urbanization, environmental degradation, changes in occupational and living conditions, unhealthy nutrition, reduced physical activity, and increased psycho-emotional stress contribute to the formation and accumulation of hygienic risks. This article explores the scientific and practical significance of using integrated indicators for assessing hygienic risks under modern living conditions. A comprehensive approach was applied to classify hygienic risk factors and evaluate their combined effects on public health. The use of integrated indicators made it possible to determine the overall level of hygienic risk and to classify it into low, moderate, and high categories. The findings confirm that integrated assessment methods are effective tools for objective evaluation of hygienic conditions, development of preventive strategies, and promotion of a healthy lifestyle.

Keywords: modern lifestyle, hygienic risks, integrated indicators, public health, prevention, healthy lifestyle, environmental factors

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot, urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi, texnologik rivojlanish hamda hayot sur'atining tezlashuvi inson salomatligiga ta'sir etuvchi gigiyenik omillarning ko'payishi va murakkablashuviga olib kelmoqda. Bugungi kunda aholi turmush tarzining tubdan o'zgarishi, ishlab chiqarish va maishiy muhitning yangilanishi, ekologik muammolarning kuchayishi hamda psixoemotsional yuklamalarning ortishi gigiyenik risklarning shakllanishi va keng tarqalishiga sabab bo'lmoqda. Ushbu holat gigiyena va jamoat salomatligi sohalarida gigiyenik xavflarni aniqlash, baholash va ularning oldini olish masalalarini dolzarb ilmiy-amaliy muammo sifatida ilgari suradi. Aholi salomatligini muhofaza qilishda gigiyenik risklarni baholash muhim o'rin tutadi. An'anaviy gigiyenik baholash usullari ko'pincha alohida omillarni tahlil qilishga asoslangan bo'lib, ularning inson organizmiga kompleks va uzoq muddatli ta'sirini to'liq ifodalay olmaydi. Zamonaviy turmush sharoitida esa gigiyenik xavf omillari bir vaqtning o'zida va o'zaro bog'liq holda ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli gigiyenik risklarni baholashda integrallashgan ko'rsatkichlardan foydalanish ehtiyoji tobora ortib bormoqda. Integrallashgan baholash yondashuvi turli gigiyenik omillar — atrof-muhitning fizik, kimyoviy va biologik ko'rsatkichlari, mehnat va maishiy sharoitlar, ovqatlanish xususiyatlari, jismoniy faollik darajasi hamda psixoemotsional holatni yagona tizimda tahlil qilish imkonini beradi. Bunday yondashuv gigiyenik holatni ob'ektiv baholash, salomatlikka tahdid darajasini aniqlash va samarali profilaktik choralarni ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy turmush tarziga xos bo'lgan kamharakatlilik, noto'g'ri va nomutanosib ovqatlanish, ish va dam olish rejimining buzilishi, ekologik noqulayliklar hamda doimiy stress holatlari aholi orasida surunkali kasalliklar sonining ortishiga olib kelmoqda. Ushbu omillar nafaqat individual salomatlikka, balki jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtayi nazardan, gigiyenik risklarni erta aniqlash va baholash sog'liqni saqlash tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, gigiyenik

TOSHKENT TIBBIYOT AKADEMIYASI URGANCH FILIALI
JANUBIY OROLBO'YI TIBBIYOT JURNALI
2-TOM, MAXSUS SON. 2026
14.00.00 - TIBBIYOT FANLARI ISSN: 3093-8740

risklarni baholashda integrallashgan ko'rsatkichlardan foydalanish masalalari yetarli darajada tizimli yoritilmagan. Mavjud tadqiqotlarning aksariyatida risklar alohida yo'nalishlar doirasida o'rganilgan bo'lib, ularning o'zaro ta'siri va umumiy salomatlikka ta'siri yetarlicha chuqur tahlil qilinmagan. Bu esa mazkur tadqiqotning dolzarbligini yanada oshiradi. Mazkur maqolaning maqsadi zamonaviy turmush sharoitida gigiyenik risklarni baholashda integrallashgan ko'rsatkichlardan foydalanishning ilmiy-amaliy asoslarini ishlab chiqish va ularning aholi salomatligini muhofaza qilishdagi ahamiyatini aniqlashdan iborat. Tadqiqot natijalari gigiyena va jamoat salomatligi sohasida profilaktik chora-tadbirlarni takomillashtirish, sog'lom turmush tarzini shakllantirish hamda gigiyenik nazorat tizimini rivojlantirishga xizmat qilishi kutilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

So'nggi yillarda gigiyenik risklarni baholash masalalari profilaktik tibbiyot, jamoat salomatligi va sanitariya-gigiyena sohalarida keng o'rganilmoqda. Ilmiy adabiyotlarda gigiyenik xavflarni aniqlash va baholashda asosan alohida omillar — atrof-muhitning fizik, kimyoviy va biologik ko'rsatkichlari, mehnat sharoitlari hamda turmush tarziga oid omillar tahlil qilinadi. Biroq ko'plab tadqiqotlarda ushbu omillarning kompleks va o'zaro bog'liq ta'siri yetarli darajada yoritilmagan. Xorijiy va mahalliy tadqiqotlar natijalariga ko'ra, zamonaviy turmush tarziga xos bo'lgan kamharakatlilik, noto'g'ri ovqatlanish, ekologik noqulayliklar va psixoemotsional zo'riqishlar aholi salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi asosiy gigiyenik risk omillari sifatida baholanadi. Ayrim mualliflar tomonidan risklarni ball tizimi yoki indekslar yordamida baholash usullari taklif etilgan bo'lsa-da, ularning ko'pchiligi tor doiradagi ko'rsatkichlarni qamrab oladi va amaliyotda qo'llash uchun yetarli darajada universallikka ega emas. Integrallashgan ko'rsatkichlardan foydalanish konsepsiyasi so'nggi yillarda kengroq e'tibor qozonmoqda. Ushbu yondashuv turli gigiyenik omillarni yagona baholash tizimiga birlashtirish orqali risk darajasini aniqroq belgilash imkonini beradi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, integrallashgan baholash usullari aholi salomatligini monitoring qilish, kasalliklarning oldini olish va sog'lom turmush tarzini targ'ib etishda samarali vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin. Tadqiqot metodologiyasi gigiyenik risklarni baholashning integrallashgan ko'rsatkichlarini shakllantirishga qaratilgan kompleks yondashuv asosida ishlab chiqildi. Tadqiqot jarayonida tahliliy, taqqoslash, statistik va tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi. Birlamchi ma'lumotlar ochiq manbalar, gigiyenik kuzatuv natijalari hamda ilmiy adabiyotlarda keltirilgan statistik ko'rsatkichlar asosida shakllantirildi. Gigiyenik risk omillari bir necha asosiy guruhlariga ajratildi: atrof-muhit omillari, turmush tarzi bilan bog'liq omillar, mehnat va maishiy sharoitlar hamda psixoemotsional yuklamalar. Har bir guruh bo'yicha alohida ko'rsatkichlar tanlab olinib, ularning aholi salomatligiga ta'sir darajasi baholandi. Keyinchalik ushbu ko'rsatkichlar normalizatsiya qilinib, umumiy integrallashgan indeks hisoblandi. Integrallashgan ko'rsatkichlarni shakllantirishda ball tizimi va vaznli koeffitsiyentlardan foydalanildi. Natijalar statistik tahlil yordamida qayta ishlanib, gigiyenik risklarning past, o'rtacha va yuqori darajalari aniqlashtirildi. Taklif etilgan metodologiya zamonaviy turmush sharoitida gigiyenik holatni kompleks baholash, profilaktik choralarni rejalashtirish va sog'liqni saqlash tizimida qarorlar qabul qilish jarayonini ilmiy asoslashga xizmat qiladi.

NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari zamonaviy turmush tarziga xos bo'lgan turli gigiyenik omillarning aholi salomatligiga ta'siri kompleks xarakterga ega ekanligini ko'rsatdi. Integrallashgan ko'rsatkichlar asosida olib borilgan baholash jarayonida gigiyenik risklarning shakllanishida bir nechta asosiy omillar yetakchi o'rin egallashi aniqlandi. Tahlil natijalariga ko'ra, turmush tarzi bilan bog'liq omillar — jismoniy faollikning yetishmasligi, noto'g'ri ovqatlanish rejimi hamda ish va dam olish muvozanatining buzilishi — integrallashgan gigiyenik risk ko'rsatkichining sezilarli oshishiga sabab bo'ldi. Ushbu omillar uzoq muddat davomida ta'sir etganda organizmning moslashuv imkoniyatlarini pasaytirib, surunkali kasalliklar rivojlanishiga zamin yaratishi kuzatildi. Atrof-muhit bilan bog'liq omillar, jumladan havo sifati, shovqin darajasi va sanitariya-gigiyena sharoitlari

TOSHKENT TIBBIYOT AKADEMIYASI URGANCH FILIALI
JANUBIY OROLBO'YI TIBBIYOT JURNALI
2-TOM, MAXSUS SON. 2026
14.00.00 - TIBBIYOT FANLARI ISSN: 3093-8740

integrallashgan baholashda muhim ulushni tashkil etdi. Ayniqsa, urbanizatsiyalashgan hududlarda yashovchi aholida gigiyenik risk ko'rsatkichlarining nisbatan yuqori darajada ekani aniqlandi. Bu holat ekologik omillarning zamonaviy turmush sharoitida salomatlikka sezilarli ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Mehnat va maishiy sharoitlar bilan bog'liq omillar ham integrallashgan risk darajasiga ta'sir etuvchi muhim komponent sifatida namoyon bo'ldi. Uzoq vaqt davomida statik holatda ishlash, ergonomik talablarning yetarli darajada ta'minlanmaganligi hamda mehnat gigiyenasiga rioya qilinmasligi umumiy gigiyenik risk ko'rsatkichining oshishiga olib keldi. Bunday sharoitlarda ish faoliyatini olib boruvchi shaxslarda charchash, ish qobiliyatining pasayishi va funksional buzilishlar ko'proq qayd etildi. Psixosotsial yuklamalar integrallashgan ko'rsatkichlar tarkibida alohida ahamiyat kasb etdi. Doimiy stress, asabiy zo'riqish va psixologik bosim mavjud bo'lgan sharoitlarda gigiyenik risklarning o'rtacha va yuqori darajalari ustunlik qilishi kuzatildi. Bu omil boshqa gigiyenik xavf manbalari bilan qo'shilganda ularning salbiy ta'sirini kuchaytirishi aniqlangan. Integrallashgan baholash natijalariga ko'ra, gigiyenik risklarning past darajasi sog'lom turmush tarzi elementlari ustun bo'lgan guruhlarda, o'rtacha darajasi ayrim xavf omillari mavjud bo'lgan sharoitlarda, yuqori darajasi esa bir nechta gigiyenik omillar bir vaqtda ta'sir ko'rsatgan holatlarda qayd etildi. Ushbu natijalar integrallashgan ko'rsatkichlar yordamida gigiyenik holatni ob'ektiv baholash va xavf darajasini aniqlash imkoniyati mavjudligini ko'rsatdi.

MUHOKAMA

O'tkazilgan tadqiqot natijalari zamonaviy turmush sharoitida gigiyenik risklarni baholashda integrallashgan ko'rsatkichlardan foydalanishning ilmiy va amaliy jihatdan asosli ekanligini tasdiqlaydi. Olingan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, gigiyenik xavflar ko'pincha alohida omillar ta'siri natijasida emas, balki ularning o'zaro uyg'unlashgan va bir-birini kuchaytiruvchi ta'siri natijasida shakllanadi. Adabiyotlarda keltirilgan ayrim tadqiqotlar gigiyenik risklarni baholashda individual omillarga e'tibor qaratgan bo'lsa, ushbu tadqiqotda qo'llanilgan integrallashgan yondashuv risklarning umumiy darajasini yanada aniqroq aks ettirish imkonini berdi. Xususan, turmush tarzi, atrof-muhit, mehnat sharoitlari va psixosotsial yuklamalarning birgalikdagi ta'siri baholanganda, salomatlikka bo'lgan real xavf darajasi kengroq ochib berildi. Tadqiqot natijalari zamonaviy turmush tarziga xos bo'lgan kamharakatlilik, noto'g'ri ovqatlanish va doimiy stress holatlarining gigiyenik risklarni shakllantirishda yetakchi omillar ekanligini ko'rsatdi. Bu holat ilgari olib borilgan ilmiy izlanishlar natijalari bilan uyg'un bo'lib, sog'lom turmush tarzini targ'ib qilishning dolzarbligini yana bir bor tasdiqlaydi. Shu bilan birga, integrallashgan ko'rsatkichlar yordamida ushbu omillarning qaysi biri risk darajasini ko'proq oshirayotgani aniqlanib, maqsadli profilaktik choralarni ishlab chiqish imkoniyati yuzaga keladi. Atrof-muhit omillarining gigiyenik risklarga ta'siri, ayniqsa urbanizatsiyalashgan hududlarda yaqqol namoyon bo'ldi. Bu holat ekologik xavfsizlikni ta'minlash va sanitariya-gigiyena me'yorlariga rioya etish masalalarining dolzarbligini ko'rsatadi. Integrallashgan baholash usuli hududiy farqlarni aniqlash va xavf darajasiga mos gigiyenik choralarni belgilashda samarali vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin. Psixosotsial omillarning boshqa gigiyenik xavf manbalari bilan o'zaro bog'liqligi tadqiqot natijalarida alohida e'tiborga loyiqdir. Stress va asabiy zo'riqish mavjud bo'lgan sharoitlarda hatto nisbatan past darajadagi boshqa omillar ham umumiy gigiyenik riskni sezilarli darajada oshirishi kuzatildi. Bu esa gigiyenik risklarni baholashda psixologik holatni ham majburiy komponent sifatida hisobga olish zarurligini ko'rsatadi. Umuman olganda, tadqiqot natijalari integrallashgan ko'rsatkichlar asosida gigiyenik risklarni baholash zamonaviy profilaktik tibbiyotning muhim yo'nalishi ekanligini ko'rsatadi. Ushbu yondashuv gigiyenik holatni har tomonlama tahlil qilish, salomatlikka tahdid darajasini aniqlash va samarali profilaktik strategiyalarni ishlab chiqish uchun ishonchli ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot zamonaviy turmush sharoitida gigiyenik risklarning shakllanishi ko'p omilli va murakkab jarayon ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi. Inson hayoti davomida turli fizik,

TOSHKENT TIBBIYOT AKADEMIYASI URGANCH FILIALI
JANUBIY OROLBO‘YI TIBBIYOT JURNALI
2-TOM, MAXSUS SON. 2026
14.00.00 - TIBBIYOT FANLARI ISSN: 3093-8740

kimyoviy, biologik hamda psixoemotsional omillarga duch kelishi uning salomatligiga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadi. An'anaviy gigiyenik baholash usullari ko'pincha ushbu omillarni alohida-alohida tahlil qilish bilan cheklanib, ularning umumiy va o'zaro kuchayuvchi ta'sirini to'liq aks ettira olmaydi. Shu bois zamonaviy sharoitda gigiyenik risklarni baholashda integrallashgan yondashuvlardan foydalanish zarurati yuzaga kelmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, turmush tarzi bilan bog'liq omillar — noto'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollikning yetishmasligi, mehnat va dam olish rejimining buzilishi — gigiyenik risklarning shakllanishida yetakchi o'rin tutadi. Ushbu omillar atrof-muhitning noqulay sharoitlari, mehnat gigiyenasiga rioya qilinmasligi hamda psixoemotsional zo'riqishlar bilan birgalikda ta'sir etganda, umumiy gigiyenik risk darajasi sezilarli darajada oshishi aniqlandi. Bu holat sog'lom turmush tarzini shakllantirish va gigiyenik madaniyatni oshirishning dolzarbligini yana bir bor tasdiqlaydi. Integrallashgan ko'rsatkichlar asosida olib borilgan baholash gigiyenik risklarning umumiy darajasini aniq va ob'ektiv tarzda belgilash imkonini berdi. Ushbu yondashuv gigiyenik holatni past, o'rtacha va yuqori darajalarga ajratish, xavf guruhlarini aniqlash hamda maqsadli profilaktik chora-tadbirlarni ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etdi. Ayniqsa, aholi salomatligini monitoring qilish jarayonida integrallashgan ko'rsatkichlardan foydalanish risklarni erta aniqlash va ularning salbiy oqibatlarini kamaytirish imkonini beradi. Tadqiqot natijalari shuningdek, atrof-muhit omillarining, xususan ekologik holat, sanitariya-gigiyena sharoitlari va urbanizatsiya darajasining gigiyenik risklarga sezilarli ta'sir ko'rsatishini ko'rsatdi. Ushbu omillarni hisobga olgan holda hududiy xususiyatlarga mos gigiyenik baholash tizimlarini ishlab chiqish va joriy etish muhim ahamiyatga ega. Bu esa sog'liqni saqlash tizimida qarorlar qabul qilish jarayonining ilmiy asoslanganligini oshiradi. Psixoemotsional yuklamalar zamonaviy turmush tarzining ajralmas qismi sifatida gigiyenik risklarni kuchaytiruvchi omil ekanligi aniqlandi. Stress va asabiy zo'riqish boshqa gigiyenik xavf omillari bilan uyg'unlashganda ularning salbiy ta'sirini kuchaytiradi. Shu sababli gigiyenik risklarni baholashda psixologik holatni ham majburiy komponent sifatida inobatga olish zarur. Xulosa qilib aytganda, zamonaviy turmush tarzida gigiyenik risklarni baholashning integrallashgan ko'rsatkichlarini amaliyotga keng joriy etish profilaktik tibbiyot samaradorligini oshirish, aholi salomatligini mustahkamlash va kasalliklarning oldini olishga qaratilgan kompleks strategiyalarni ishlab chiqishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Ushbu yondashuv gigiyena va jamoat salomatligi sohasida olib boriladigan keyingi ilmiy tadqiqotlar uchun ham metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Юсупов Ш.А., Каримов Н.К. Гигиена и охрана здоровья населения. — Ташкент: Медицина, 2018. — 256 с.
2. Ismailov R.B., Abdurahmonov F.S. Zamonaviy gigiyenaning dolzarb masalalari. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. — 198 b.
3. World Health Organization. Health Risk Assessment: Principles and Practice. — Geneva: WHO Press, 2017. — 312 p.
4. Баранов А.А., Кучма В.Р. Профилактическая медицина и гигиенические риски. — Москва: ГЭОТАР-Медиа, 2019. — 304 с.
5. Last J.M. A Dictionary of Public Health. — Oxford: Oxford University Press, 2018. — 456 p.
6. Rahimova D.Sh., Xudoyberdiyev A.T. Aholi salomatligini gigiyenik baholash asoslari. — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2021. — 174 b.
7. Beaglehole R., Bonita R., Kjellström T. Basic Epidemiology. — 2nd ed. — Geneva: WHO, 2016. — 248 p.
8. Михайлова Л.А., Соловьёв В.Н. Интегральные показатели оценки факторов риска. // Гигиена и санитария. — 2020. — №4. — С. 45–49.
9. Brownson R.C., Baker E.A., Deshpande A.D., Gillespie K.N. Evidence-Based Public Health. — New York: Oxford University Press, 2018. — 384 p.

TOSHKENT TIBBIYOT AKADEMIYASI URGANCH FILIALI
JANUBIY OROLBO‘YI TIBBIYOT JURNALI
2-TOM, MAXSUS SON. 2026
14.00.00 - TIBBIYOT FANLARI ISSN: 3093-8740

10. Abdullayev S.H., Qodirova M.N. Sog‘lom turmush tarzini shakllantirishning gigiyenik jihatlar. // O‘zbekiston tibbiyot jurnali. – 2022. – №3. – B. 32–36.
11. Marmot M. The Health Gap: The Challenge of an Unequal World. – London: Bloomsbury Publishing, 2015. – 400 p.
12. Кузнецов П.В. Экологические факторы и здоровье человека. – Санкт-Петербург: Наука, 2017. – 289 с.

